

Anıtkabir: Metinde Anlam, Cümlelerin Yardımcı Öğeleri (Nesne, Yer Tamlayıcısı, Zarf Tamlayıcısı) ve Cümlede Vurgu

T.8.3.17. Metnin ana fikrini ve ana duygusunu belirler. • T.8.4.18. Cümlelerin öğelerini ayırt eder.

HATIRLAYALIM

- Öğeler bulunurken YÖN kuralı izlenir: 1) Yüklem, 2) Özne, 3) Nesne ve 4) Tamlayıcılar sırasıyla belirlenir.
- Belirtme eki (-ı, -i, -u, -ü) alıp "Neyi, kimi?" sorusuna yanıt veren belirtili nesne; ek almayıp "Ne?" sorusuna yanıt veren belirtisiz nesnedir.
- "-e, -de, -den" ekiyle yer bildiren öge yer tamlayıcısı; zaman, durum, miktar, sebep ve eksiz yön bildiren öge zarf tamlayıcısıdır.
- Fiil cümlesinde vurgu yüklemden önceki ögede, isim cümlesinde yüklemde; iki virgül arasındaki açıklama ara söz, hitap ve bağlaçlar cümle dışı unsurdur.

1 TABLOYU TAMAMLA

Görseldeki yardımcı öğeler şemasından yararlanarak tablodaki cümlelerde koyu yazılan söz öbeklerinin yükleme sorulan sorusunu ve hangi öge olduğunu yazınız. İlk satır örnektir.

Belirtili Nesne Ek: -ı, -i, -u, -ü Soru: Neyi, kimi, nereyi?	Belirtisiz Nesne Ek: Hâl eki almaz Soru: Ne? (Öznenin sonra)
Yer Tamlayıcısı Ek: -e, -de, -den	Zarf Tamlayıcısı Zaman, durum, miktar, yön Soru: Nasıl, ne zaman, niçin?

Cümle ve koyu söz öbeği	Yüklem sorulan soru	Cümlelerin yardımcı öğesi
Türk milleti bağımsızlığını kararlılıkla korudu.	Neyi korudu?	Belirtili nesne
Komutan cephedeki birliklere yeni bir emir gönderdi.		
Mehmetçik vatan topraklarında destan yazdı.		

2 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki cümle çözümleme panosunda "Fedakâr Anadolu kadınları, cephedeki askerlere kış boyunca cephane taşıdı." cümlesi verilmiştir. Bu cümlelerin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisidir?

Cümle Çözümleme Panosu (YÖN Kuralı)			
Anadolu kadınları Kim?	cephedeki askerlere Kime?	kış boyunca Ne zaman?	cephane (ek yok) Ne?
			taşıdı. (Yargı) Yüklem

- (A) Özne - Yer T. - Zarf T. - Belirtisiz Nesne - Yüklem
(B) Özne - Belirtili Nesne - Zarf T. - Yer T. - Yüklem
(C) Belirtisiz Nesne - Yer T. - Özne - Zarf T. - Yüklem
(D) Özne - Yer T. - Belirtili Nesne - Zarf T. - Yüklem

3 SIRALAMA

Bir cümleyi öğelerine ayırırken hata yapmamak için (YÖN kuralına göre) izlenecek adımları baştan sona doğru 1'den 4'e kadar sıralayınız.

- ☐ Yüklem 'Kim?' veya 'Ne?' sorusu sorularak işi yapan özne belirlenir.
- ☐ Öznenin sonra yüklem 'Ne, neyi, kimi?' sorularıyla nesne saptanır.
- ☐ Son aşamada yer ve zarf sorularıyla yer ve zarf tamlayıcısı ayrılır.
- ☐ Cümledeki yargıyı bildiren çekimli fiil veya ek fiilli isim (yüklem) bulunur.

4 EŞLEŞTİRME

Sol sütundaki cümle ögesi ve kavramları sağ sütundaki açıklamalarıyla eşleştiriniz. Harfleri kutulara yazınız.

☐ 1. Belirtili nesne	a) "-e, -de, -den" eki alarak yüklemi yer yönünden tamamlayan öge
☐ 2. Belirtisiz nesne	b) "-ı, -i, -u, -ü" eki alarak 'Neyi, kimi?' sorusuna yanıt veren öge
☐ 3. Yer tamlayıcısı	c) İki virgül veya kısa çizgi arasında bir ögeyi açıklayan söz
☐ 4. Ara söz	d) Öznenin sonra 'Ne?' sorusuna ek almadan yanıt veren öge

5 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Cümlelerin yardımcı öğeleri ve vurgu konusuna ilgili ifadelerden doğru olanların D, yanlış olanların Y kutusunu işaretleyiniz.

	D	Y
Cümlelerin öğeleri bulunurken önce yüklem, sonra özne, ardından nesne ve tamlayıcılar (YÖN kuralı) belirlenir.	☐	☐
Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) olan her sözcük veya söz öbeği mutlaka "-e, -de, -den" hâl eklerinden birini alır.	☐	☐
Yüklemi isim olan cümlelerde (isim cümlelerinde) vurgu yüklemden hemen önceki öge üzerindedir.	☐	☐
İsim ve sıfat tamlamaları, deyimler ve fiilimsi grupları öğeler bulunurken parçalanmaz.	☐	☐

6 KISA CEVAP

Görseldeki metin kartında yer alan "Memleketin Hayatı Söz Konusu" başlıklı parçada Mustafa Kemal Paşa'nın vatan savunmasındaki tutumu anlatılmaktadır. Bu parçanın konusunu ve ana fikrini kısaca yazınız.

Metin Kartı: "Memleketin Hayatı Söz Konusu"

"Ulusun bağımsızlığı tehlikeye düştüğünde, hiçbir güçlük vatan savunmasını engelleyemez."

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki dört cümle fişinde yer-yön bildiren sözcükler koyu yazılmıştır. Numaralanmış fişlerin hangisinde koyu yazılan sözcük ötekilerden farklı bir öge görevindedir?

1. Fiş bir adım ileri çıktı (Yalın hâlde)	2. Fiş depodan dışarıya taşıdı (-ya yönelme eki)
3. Fiş öğrenciler içeri girdi (Yalın hâlde)	4. Fiş merdivenlerden yukarı tırmandı (Yalın hâlde)

- (A) 1. fiş: Nöbetçi asker komutanı görünce bir adım ileri çıktı.
- (B) 2. fiş: Görevliler ağır sandıkları depodan dışarıya taşıdı.
- (C) 3. fiş: Yağmur hızlanınca bahçedeki öğrenciler içeri girdi.
- (D) 4. fiş: İzçiler dik merdivenlerden yukarı tırmandı.

8 ÇOKTAN SEÇMELİ - DÜŞÜN

Görseldeki ara söz kartlarında iki virgül arasında kullanılan açıklamalar gösterilmiştir. Numaralanmış kartların hangisinde ara söz belirtili nesnenin açıklayıcısı olarak kullanılmamıştır?

I. Kart ... karargâh kentini, Ankara'yı, hafta sonu gezdik.	II. Kart ... sahil ilçesini, Mudanya'yı, çok özledim.
III. Kart ... hatırası, gümüş pusulayı, özenle saklıyoruz.	IV. Kart ... biri, Hasan Tahsin, İzmir'de ilk kurşunu attı.

- (A) I. kart: Kurtuluş Savaşı karargâhını, Ankara'yı, hafta sonu gezdik.
- (B) II. kart: Çocukluğumun sahil ilçesini, Mudanya'yı, çok özledim.
- (C) III. kart: Dedemin cephe hatırasını, gümüş pusulayı, saklıyoruz.
- (D) IV. kart: Kahramanlarımızdan biri, Hasan Tahsin, ilk kurşunu attı.

9 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutudaki kavramlarla tamamlayınız. Bir kavram artacaktır.

zarf belirtili yer özne dışı

1. Belirtme hâl eki alan nesne türüne _____ nesne denir.
2. Yüklemi '-e, -de, -den' ile tamamlayan öge _____ tamlayıcısıdır.
3. Yüklemi zaman ve durum bakımından tamamlayan _____ tamlayıcısıdır.
4. Cümlede hiçbir ögeye girmeyen hitaplara cümle _____ unsur denir.

10 ÇOKTAN SEÇMELİ - DÜŞÜN

Görseldeki hitabe kartında "Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir." sözü yer almaktadır. Bu sözdeki "Ey Türk gençliği!" ifadesinin cümledeki görevi bakımından görevi aşağıdakilerden hangisidir?

Atatürk'ün Gençliği Hitabesi'nden "Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza etmektir."

- (A) Gerçek özne (B) Belirtisiz nesne
- (C) Cümle dışı unsur (hitap) (D) Yer tamlayıcısı

11 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki vurgu kuralı şemasına göre fiil cümlelerinde vurgu yüklemden hemen önceki ögededir. Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde vurgu yer tamlayıcısı (dolaylı tümleş) üzerindedir?

Fiil Cümlelerinde Vurgu Kuralı		
Diğer Ögeler ...	VURGULU ÖGE (Yüklemden önce)	YÜKLEM

- (A) Atatürk, Meclisi 23 Nisan 1920'de Ankara'da coşkuyla açtı.
- (B) 23 Nisan 1920'de Ankara'da Meclisi Atatürk açtı.
- (C) Atatürk, Meclisi 23 Nisan 1920'de coşkuyla Ankara'da açtı.
- (D) Ankara'da 23 Nisan 1920'de Atatürk, Meclisi açtı.

12 KISA CEVAP - DÜŞÜN

Görseldeki karşılaştırma kartında "Nöbetçiler bütün gece ayakta bekledi." ve "Nöbetçiler kulübede bekledi." cümleleri verilmiştir. Her iki sözcük de "-da, -ta" eki aldığı hâlde "ayakta" ve "kulübede" sözcüklerinin neden farklı ögeler olduğunu açıklayınız.

1. Cümle (-ta eki) "Nöbetçiler bütün gece ayakta bekledi." (Nasıl?)	2. Cümle (-de eki) "Nöbetçiler nöbet kulübede bekledi." (Nerede?)
--	--

13 ŞİFRELI KELİME

İpuçlarına karşılık gelen dil bilgisi kavramlarını kutulara yazınız. Turuncu kutulardaki harfler, cümlede bir ögenin diğerlerine göre daha baskın söylenmesini anlatan kavramı verir.

Zarf tamlayıcısının yüklemle 'neyle, kiminle' sorularıyla kattığı araç anlamı	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Bağlaç ve ünlemlerin cümledeki durumu: Cümle dışı ...	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Yüklemi zaman, durum ve miktar yönünden tamamlayan öge: ... tamlayıcısı	☐ ☐ ☐ ☐
Cümlede açıkça yazılmayan, yüklemdeki kişi ekinden anlaşılan özne: ... özne	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Yer tamlayıcısında '-de, -da' hâl ekinin kattığı anlam	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

14 AÇIK UÇLU - DÜŞÜN

Görseldeki vurgu karşılaştırma kartında "En büyük güç milletin iradesidir." ve "Milletimiz cephede kahramanca savaştı." cümleleri verilmiştir. Her iki cümlede vurgulanan ögeyi bularak nedenini kısaca açıklayınız.

1. Cümle (İsim Cümlesi) "En büyük güç milletin iradesidir."	2. Cümle (Fiil Cümlesi) "Milletimiz cephede kahramanca savaştı."
--	---